

Bilder från Bygden

Syftet med projekt Wälabor Förr är att dokumentera de delar av bygdens historia som inte är dokumenterade på andra håll. Detta gäller både bild och text. Några utmärkta exempel på existerande dokumentation:

- En Socken och en Sjö, 2003, Hugo Ahlén, och Mats Källstig
- Engelsbergs Bruk, 1934, Petrus Norberg
- Oljeön, Kersti Kollbeg och Björn Ullhagen
- Norberg och Järnet, 2012, Ing-Marie Pettersson Jensen

En rofylld färd på gammalt vis.
Men än så länge är de åkande oidentifierade. Vet du?



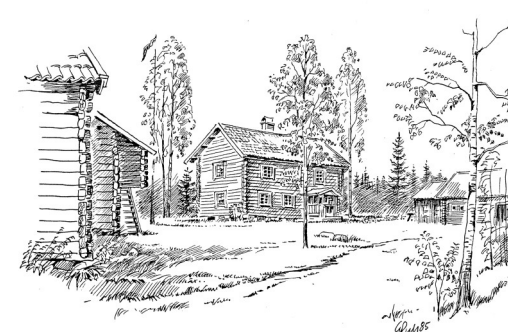
Efter äljakten berättar Bror Andersson om sina upplevelser för Erik Olsson

En av gårdarna i Bondfallet. Idag har den adress Bondfallsvägen 6. Den högra byggnaden flyttades 1958 till Hembydsgården där den finns sedan dess. Bror Andersson var en av dem som genomförde flytten.



Den gamla stationsbyggnaden i Ängelsberg på sin ursprungliga plats. Senare har den flyttats upp på kullen bakom, och finns nu mitt emot Brukshandeln

Ängelsbergs samhälle, förhoppningsvis efter 1967 eftersom bilen kör på höger sida. Det lilla röda (mörka) huset finns inte längre. Nya stationshuset skymtar i bakgrunden.



FÖR MEDLEMMAR I VÄSTERVÅLA (SOCKENS) HEMBYGDSFÖRENING

2-2017

”För en levande landsbygd med känd historia”

Ärgång 1

Nya tag inför en ny säsong!

Efter ett kreativt och produktivt 2016 är det dags att fundera på vad som, förutom de klassiska och inarbetade sammankomsterna, ska hända under kommande säsong i hembygdens tecken!

Fredagen den 21 april klockan 19, kommer vi att anordna ett ”Fredagsmys med Allsång på Går’n” under våren, glöm inte anmäla dig så du får plats, det var fullt hus i höstas!

Lördagen den 27 maj klockan 13, kommer Hembygdsföreningen som vanligt att ha en arbetsdag där vi iordningsställer inne- och utemiljön på hembydsgården. Det kommer även att finnas barnaktiviteter, så ta med barn och/eller barnbarn! Ju fler som hjälps åt, ju tidigare kan vi ägna oss åt en nyhet för året, nämligen en gemensam måltid för hela familjen ute på tunet, eller inne i brasans sken om det passar bättre med hänsyn till vädret.

I Nötbackslögen planeras Logdans en helgkväll i juli, även där behövs hjälp att städa, sätta upp gamla bilder på väggarna, göra det allmänt trivsamt! Tänk om vi orkade ordna mer än en danskväll.....

Meddela mig när och hur du skulle kunna bidra till att det blir möjligt!



Eftersom mitt stora intresse är folklivshistoria kommer jag under våren att påbörja inredning av drängstuga och skomakeri på Kaplansbodens övervåning. Kan du tänka dig att bidra med kunskap, historier eller föremål och rent av hjälpa till att arbeta med detta projekt, i stort eller smått? Då kanske museet kan bli färdigt till Hembygdens Dag!!

I år går för övrigt Hembygdens dag ännu mer i ”familjens tecken med fokus på barn och ungdomar”. Har du någon idé eller tankar på vad och hur vi skulle kunna göra? Hör av dig till mig, så tar vi en pratstund över en kopp kaffe i mitt kök.

För att vår Hembygdsförening ska hållas levande behöver styrelsen hjälp av alla goda krafter, som finns i vår bygd, gamla som unga!

Tänk om hela familjer skulle hitta sätt att umgås tillsammans på hembydsgården, fastboende såväl som fritidsboende, för en levande bygd med framtidstro och traditioner.....

Lollo Horn

Efterlysning

Digitaliseringen av föreningens verksamhet rullar på. Med bara en person engagerad i detta, så löper föreningen en risk. Vi söker en person med kapacitet och intresse att sätta sig in i detta, åtminstone så att det finns någon som kan ta över. Men om vi kan dela på arbetet på något sätt, så är det ju ännu bättre.

Är du inte medlem?

Betala medlemsavgiften 75 kr till föreningens bankgiro enligt nedan. Meddela namn och adress, samt e-mailadress om du har, till Hans Philip

Kan du värva en medlem?

Meddela oss namn och adress till en person som vill bli medlem. När den personen har betalat medlemsavgiften, får du en trisslott som tack för hjälpen!

Kommande arrangemang

- Årsmötet blir lördagen 18 mars klockan 14:00 i Sockenstugan.
- Fredagsmys med allsång fredagen den 21 april klockan 19:00
- Arbetsdag den 27 maj klockan 13:00. Föreningen bjuder på mat!

Nästa nummer av NU&DÅ planeras komma i början av juni, med protokoll från årsmötet.

Fragment från förr

Knappast högkyrklig

Under en period i första halvan av 1600-talet, var Ericus Magni kyrkoherde i Västervåla. Om honom berättar Västerås Stifts Herdaminnen bla:

”Upprättade nytt kyrkans inventarium 1621. Underskrev 1631 mantals- och boskapslängderna för socknen, såsom den tiden allmänt fordrades. Fick 1647 stadfästelse att njuta kyrkotionden. Är antecknad såsom en vårdslös och onyttig präst, vilken för näringsomsorg och grovt bondarbete försummade ämbetet, så att folket glömde katekesen och själv var han föga deruti kunnig. Satt ock för länge vid lägenheten, att han för ålder och skröplighet måste skiljas därifrån 1654.”

Att veta sin plats i kyrkan

Långt tillbaka hade man fasta platser i kyrkan, män på ena sidan och kvinnor på den andra. För 1628 ser bänklängden ut så här:

Manssidan får tjäna som exempel:

- Biskopen (reserverad)
- Mats Olsson i Bodarna, Ambros i Dunshammar
- Olof Andersson i Ombenning, Lars och Olof Hansson i Västansjö,
- Thomas i Stabäck, Tidrik i Englikbenning, Lars Persson, ibidem, Anders i Djupnäs, Daniel i Söderby, Erik Persson i Söderby
- Erik Staffansson i Wästanberg, Jöns i Stabäck, Anders i Wästanberg, Per i Stabäck
- Mats i Bondfallet, Olof i Endenoret, Anders i Söderby, Olof i Skrivargården
- Lars i Skommarbo, Olof i Trummelsboda, Olof i Hytteboda, Hans i Hallarswiken

För kvinnorna har noteringen formen ”hustru Sara i Västansjö”, där förekommer inga efternamn.

Både för männen och kvinnorna förekommer ett talvärde efter namnen. Sannolikt betyder det hur många söner och döttrar som skulle sitta med i bänken. Om det också inkluderar pigor och drängar är okänt.

Året 1628 upptar bänklängden 7 bänkar på manssidan och 6 på kvinnosidan. För 1640 finns bara kvinnosidan redovisad. Den upptar då 10 bänkar. Sannolikt betyder det att man hade fyra tomma bänkar 1628.

Karriärvägar

När en gårdsägare gick bort, så ärvde vanligen änkan gården. Men hon kunde inte sköta den ensam och i de flesta fallen var hon omgift inom ett par år. Det visar sig att vi har flera exempel på förståndiga drängar som har sökt sig till en gård där husbonden var äldre än husmor. Ennora och Skrivargården rymmer sådana exempel. En dräng avancerar till Hemmansägare och några år senare så är det han som ärver släktgården. Även om det på detta vis blir en ny släkt som äger gården, så behålls den samlad och säkert förs många traditioner vidare.

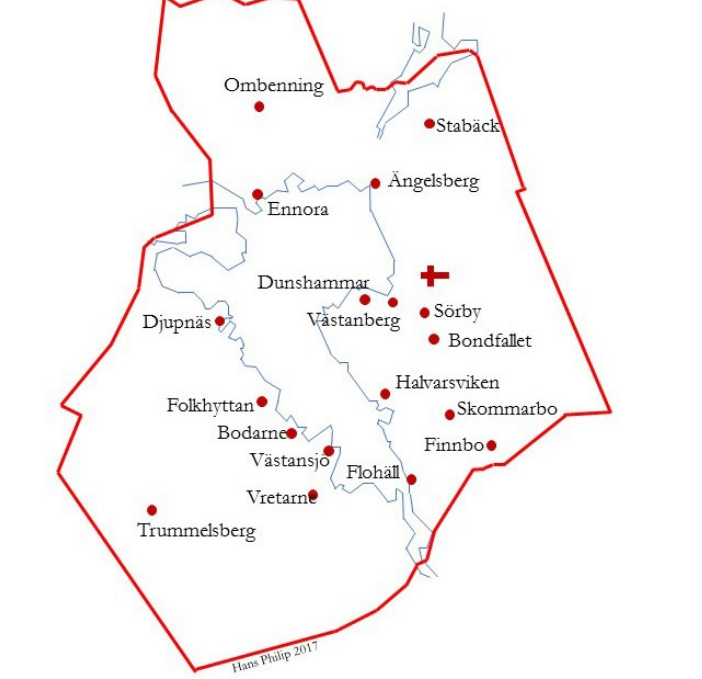
Västervåla socken

Begreppet socken började användas för den minsta territoriella kyrkliga enheten redan på medeltiden. Med tiden kom begreppet också att användas i administrativa sammanhang. Senare ersattes sockenbegreppet av församling i kyrkliga sammanhang och kommun i administrativa. På senaste tid har det ersatts av distrikt.

Västervåla Hembygdsförening har fått sitt namn, inte för att begränsa verksamheten till Våladalen, utan för att dess intresseområde skall vara hela den gamla socknen.

Röd markering på bilden visar hur Västervåla socken/distrikt ser ut idag, men så har det inte alltid varit. Ända fram till 1936 gick gränsen mellan Norberg och Västervåla rakt igenom Ombenning. Även i söder har gränsdragningen ändrats. Mer om detta i kommande nummer.

På 1600-talet var gränsen i bildens nedre vänstra hörn dragen lite annorlunda, så att gården Friggesund vid Stora Kedjen, sydväst om Trummelsberg, tillhörde Västervåla.



1806 krävde Åmänningen offer

Sex personer drunknade i Åmänningen i december månad. Först var änkan Anna Persdotter, född 1740, ifrån Ennora. Hon drunknade den 4:e december.

Tre dagar senare, den 7:e, var det dags igen. Nu var det skomakaren och änkemannen Jan Jansson, född 1727, boende i Bondfallet och hans gifte son Jan, född 1761, boende i Finnbo. Dessutom var det hemmansbrukaren Anders Ersson från Vretarne, född 1774, och hans hustru Margareta Larsdotter, född 1763, samt deras son Anders, född 1800.

Alla dessa fem nämns tillsammans i dödboken, men det framgår inte klart att de alla var i sällskap. Något släktförhållande mellan dem är inte känt, och det framgår inte varför de var på sjön.

Hemma i Vretarna fanns Anders’ och Margaretas båda yngsta barn, den minste född i oktober. De tycks ha blivit utackorderade i bygden.

Hur långt kunde en friare gå?

Det är intressant att fundera över hur par bildades förr. Förvisso skedde det ofta inom den egna byn, men i väldigt många fall mellan olika byar, även utanför vår socken. Västanfors, Karbenning och Ramnäs är vanliga. Det finns flera konkreta fall av äktenskap mellan parter från Halvarsviken och Ennora, eller mellan Västansjö och Halvarsviken.

Säkert ordnades det fester eller andra typer av sammankomster, åtminstone på 1800-talet. Lika säkert var man van att gå långa sträckor. På en karta från 1859 kan man se stigar som sträcker sig 5-10 km genom skogarna, utan förgreningar eller byggnader.

Samma fundering gäller för barndopen. När ett barn fötts, så skulle det döpas snarast möjligt, ofta skedde det inom en eller ett par dagar. Dopvittnen kom många gånger från en angränsande by. Hur fick man fram präst och dopvittnen så snart? Det torde ha krävt en löpare som framförde kallelsen. Eftersom födelsedag och dopdag ofta ligger så nära i tid, så kan det inte ha varit regel att dopen skedde i kyrkan på söndagen.

Tvistlösning 1613

En tvist mellan en nybyggare i Halvarsviken och de som bodde i Våladalen, rimligtvis främst Dunshammar och Västanberg, löstes genom att 7 betrodda män samlades och avgjorde vad som var rätt. Dokumentet finns i Nordstjernans arkiv i Ängelsberg.

”Bekiänna wij oss efterskrevne Päder Larsson i Ljfsdal Bergsfougde, Hans i Wästansiö, Oluf i Åmundebenning, Bengt i Ändenora, Päder i Änglickebenning, J Diupnääs Anders, Lasse i Hyttebod

Anno 1613, den 23 Octobrij woro wij på en sybn i Wästra Wåbla sochen, emällan dem som boo i Wåbla dabl och en Nybyggiare benämbd Hans i Hallvarsbodwijk, hvilken nybyggiare hafwer optagit en gambal bodvaller, och när han hafwer bygdt thär i jämb åhr, så wille the i Wåbla dabl fördrifwa honom och hafwer fällt ett fall uppå hanses Rögnings gård och thär öfwer och in uppå Rögningen, på det att det icke skulle vara dem förnär som boo i Wåbla dabl så gjorde wij dem råd emillan så att förberörde Hans skulle behålla så mycket som han instängt hafwer nordantill och så mycket den fällt hafwer, öfwer bråtan synte wij dem ifrån och till förberörde Hans efter han hafwer god lägenhet till att göra thär ett hemman och hafwer utvägar sunnantill och när han hafwer bygt thär ett åhr till, så wille han låta skattläggia sig och göra Chronan skatt thärav att så uti sanning är,

Sätta wij rätterlige wåre bomärkie här under, åhr och dag som för skrifwit står”

Slutsatsen blev alltså att Hans fick fortsätta, på villkor att han skulle skattskriwa sig.

Nybyggaren Hans hade etablerat sig på en gammal vall som folket i Våladal hade intressen i. Det ligger nära till hands att tro att det var Halvar som hade röjt den vallen från början. Detta antyds av att man skriver *”Hallvarsbodwijk”* och kallar marken *”bodvaller”*. Man kan då misstänka att denne Halvar bodde eller hade bott i Våladalen, mer specifikt i Västanberg. I dokument några hundra år senare, anges Halvarsviken nämligen som avgärda hemman från Västanberg.



Skrivargården

Gården låg tidigare på den plats där Odensnäs ligger idag. På bilden ovan, syns Kyrkoherdegården, eller Prästgården som vi brukar kalla den idag.

Men kunskapen om gårdens historia är än så länge ofullständig, och här blandas därför fakta och gissningar tills vidare.

I förra numret av tidningen nämndes att Skrivaregården i själva verket har varit två gårdar. Att det är så, framgår tydligt av bilden här ovan som är tagen ur handlingar från laga skiftet 1857. Gården A ligger väster om vägen, B öster om.

Kyrkan hade i äldre tid tre befattningshavare i församlingen: Kyrkoherden, hjälpprästen och Skrivaren. Alla tre hade ”tjänstebostäder” i Prästgården, Kaplansgården respektive Skrivargården.

Skrivaren måste ha varit en bildad man, som klarade att skriva både på latin och svenska och som behärskade den tidens administrativa rutiner. Men än så länge har ingen person påträffats med den titeln, varför man kan gissa att befattningen enbart fanns före 1700-talet.

Mellan 1642 och 1676 kan man i mantalslängderna se att Skrivargården var en gård med en skattskyldig brukare. Av någon anledning har innehavaren växlat ofta, de som har varit där längst har haft gården i ca 3 år vardera. Detta skulle kunna betyda att de var arrendatorer, vilket i sin tur stöder tanken att kyrkan ägde gården.

I början av 1600-talet fanns här en kyrkoherde som hette Ericus Magni (se annan notis i detta blad!). Hans dotter Kerstin gifte sig med efterträdaren Petrus Johannis Swedviensis och fick flera barn, däribland sönerna Erik, född 1651 och Olof, född 1655.

Mellan 1677 och 1686 står Erik som ensam ägare eller brukare. Från och med 1687 tillkommer Olof, vilket måste tolkas som att det då blir två gårdar. 1693 kallas båda två Bergsman, Olof dessutom Nämndeman.

Man frågar sig hur Erik och Olof blev ägare till respektive gårdar och hur det långt senare blev en enda gård igen.

Erik och Olof hade för övrigt en morbror vid namn Olof Eriksson Willman, som möjligen var den förste svensk att besöka Japan!

Fortsättning följer!